

ICHIYÔ HIGUCHI

DIES DE NEU

traducció de Mercè Altimir Losada (Universitat Autònoma de Barcelona)

Com papallones deleroses de deixar caure les ales a terra per estendre-hi una catifa d'argent, les volves de neu dibuixen al cel quatre compassos a l'aire d'una muda tonada. A la capçada nua dels arbres, la bona nova dels pètals de cristall repta les flors de primavera!¹

Mes, ai, tant és que la visita inesperada sigui una gràcia de la neu, o que provinqui del dolç encanteri de les flors o de la lluna,² perquè a mi ja no em commou la seva bellesa. Em quedaré pensant com d'altres, en una ocasió semblant, agafarien el pinzell i n'escriurien un poema. Tot el que sento és una enveja ben enutjosa! Trista de mi, que l'única cosa que em cal esperar d'aquestes llarguïssimes nevades és una burxada roent en la vella memòria, i que una xarxa atapeïda de retrets, mancats, a hores d'ara, de sentit, em llevi tota alegria.³

Quina bogeria tan gran vaig cometre! No em sé acabar que deixés la terra dels avantpassats i que girés l'esquena a la tieta, que amb tanta bondat i afecte m'havia pujat! He tacat el nom que el pare i la mare van triar curiosament per a mi: Tama, la seva petita «joia». Pobres pares, no haurien imaginat mai que la seva preciosa gemma acabaria així de malmesa... El lloc de l'ensopegada era, a tot estirar, un prim rierol de muntanya, però l'aigua que duia, a mesura que creixia i que el corrent m'arrossegava cap aquí i cap allà, es va anar embrutint i embrutint. És cert que els meus pocs anys hi van ajudar força. I que no és una gesta fàcil per a ningú resistir-

NOTA. Aquesta traducció, i el comentari que l'acompanya, s'inscriu en el Grup d'Estudi de la Traducció Catalana Contemporània (GETCC, 2009, SGR 1294), reconegut i finançat per l'Agència de Gestió i Ajuts Universitaris de la Generalitat de Catalunya, i en el projecte «La traducció en el sistema literari catalán: exilio, género e ideología (1939-2000)», amb el número de referència FFI2010-19851-C02-01, finançat pel Ministerio de Ciencia e Innovación.

1. Al·lusió a un poema *waka* de Ki no Tsurayuki (872-945), recollit al *Kokin-shû* (*Recull de poemes d'ahir i d'avui*, 905): «Quan a l'hivern dormen encara, vet aquí que la neu fa florir als arbres unes flors que la primavera ignora.»

2. Neu, flors i lluna són tres motius principals de la literatura clàssica.

3. L'autora fa al·lusió a un *waka* de Fujiwara Tadafusa, del *Kokin-shû*: «Mil retrets em faig, de no haver estat jo el primer a marxar. L'aigua que corre mai no retorna.»

se a l'encanteri de la neu, aquesta temible alcavota!, quan, com aquell dia, i aprofitant-se de la malura d'un cor desconcertat, cau majestuosa tot lluint les seves millors gales.

Vaig néixer i vaig créixer en un poblet de muntanya, voltat de boscos verds i frondosos. El nom de la meva família, Usui, era molt conegut i respectat a la contrada. La desgràcia va fer que els pares morissin joves, de manera que sóc filla única i la darrera del llinatge. En aquestes circumstàncies, una germana de la mare, casada fora del país però que havia enviudat, va decidir retornar al lloc nadiu i ocupar-se de la meva criança. Des que vaig fer els tres anys d'edat, va consagrar-se amb cor i ànima a la meva educació, i ho va fer amb tanta cura i amb tant d'afecte com els que hauria esmerçat en una filla. Jo era la seva petita flor, la seva papallona, i no crec enganyar-me si dic que vaig rebre'n l'estimació d'una mare. Dels set ençà, va vetllar perquè aprenguéssim cal·ligrafia amb un mestre qualificat, i ella mateixa s'encarregà d'ensenyar-me l'art de la música amb paciència i entusiasme.

Quin guardià de frontera hauria pogut barrar el pas del temps...? Arribà el dia que ja no va caldre continuar allargant-me la vora dels vestits i que vaig començar a depilar-me les celles... quina felicitat cenyir-me la cintura amb una bonica faixa de noia! Quina ximpleta! La talla sí que era la d'una noieta que havia crescut i s'havia fet gran, mes que lluny era encara de les noies de la capital de la meva mateixa edat, molt més espavilades que no pas jo. Continuava sent una nena, i no havia entès que els homes i les dones són dues criatures diferents. Lliure, encara, del llast del sofriment, la vida era tan lleugera i lluminosa! Però durant l'hivern dels meus quinze anys, un desconegut, que va fer prova de veure en el meu cor millor que no pas jo, va escampar una xafarderia valent-se de l'ajut del vent, aquest bon amic de remors. La notícia no trigà gaire a arribar a orelles de la tieta: la gent deia que m'havia enamorat.

Tots tenim consciència de viure en un oceà d'errors però, quan una acusació falsa ens esquitxa, restem tan sorpresos com ho estaríem si, de sobte, ens hagués caigut al damunt la brutalitat d'una ona que ens arriba secretament esperonada per la força de torrents anònims. La causa dels plors que haurien d'arrosar-me les mànigues del vestit va ser Ichirô Katsuragi, un mestre de l'escola.⁴ Aleshores era un home atractívol, que havia arribat al poble procedent de Tòquio. El seu tarannà amable s'havia guanyat fàcilment l'afecte dels alumnes. Vivia a menys de deu carrers de casa, direcció nord, en un petit habitacle annex al temple de Hôshô-ji. Va ser el meu mestre des que vaig ingressar a l'escola, jo era la seva alumna preferida. No és fàcil

4. En aquest passatge l'autora evoca un *waka* de Mibu no Tadamine (*Kokin-shû*) que fa de mal traduir i comentar: «El riu Lladre-de-la-Reputació travessa Michinoku. Amb menys fortuna, jo sóc privat del meu amor, i tot per un rumor sense fonament!». La gràcia del poema rau en un joc d'homòfons. Es tracta d'un poema d'amor. L'home es lamenta de les conseqüències de les xafarderies, les quals encara fan més ràbia perquè, a diferència del riu Lladre-de-la-Reputació, que gaudeix de la companyia de la vall de Michinoku, no pot trobar-se amb l'estimada.

deixar un costum arrelat al cor. De vegades ell venia a veure'm a casa, d'altres era jo qui l'acompanyava fins on s'estava. M'explicava sempre una pila de coses, tot amanint-les amb relats i contes. Em tractava com si fos la seva germana petita, i amb això n'hi havia prou per a fer-me'l estimar. Perquè jo no en tenia, de germans. A l'escola, em vantava de la nostra amistat. Avui, quan hi penso, comprenc que els altres no s'ho miressin amb gaire bons ulls. Ara que ja m'arreglava els cabells amb ganes de semblar bonica, calia més que mai que la nostra amistat semblés ben neta i transparent, clara com l'aigua.⁵ La meva infantesa havia quedat enrere i ell tenia trenta-tres anys... Però, en aquell temps, els preceptes escrits al llibre del gran mestre confucià no em feien ni fred ni calor: totes aquelles sàvies advertències a propòsit de la necessitat que, d'ençà dels set anys, els nois i les noies seguissin un camí separat em relliscaven. Que n'arribava a ser, de beneita!⁶

La gent del poble havia començat a criticar-nos i a acusar-nos de manca de capteniment. Ja hi vam ser! Quan un rumor és engegat, no hi ha qui l'aturi... «No veus que fins i tot el cristall més llis i pur, el poden malmetre!», plorava la tieta a ple cor. «Això farà de tu una dona desgraciada, ho saps, oi? On ha anat a raure tot el que t'he ensenyat aquests anys? Que la darrera del llinatge dels Usui s'hagi pogut conduir així! No me'n sé avenir. Ja saps què diu la gent? Diuen que això no hauria passat mai si els teus pares fossin vius! Ara, et dic una cosa, és només la promesa que vaig fer a la teva mare allò que realment em dol. Com em va suplicar, al llit de mort, que t'emparés! Amb un fil de veu tan feble que feina tenia per a entendre-la, només feia que demanar per tu! Oh, és més del que puc suportar! Quina gran raó tenia aquell savi que va escriure que l'amor dels fills confon la claror que nia al cor dels pares!⁷ Anys i anys pensant només en el teu benestar i el teu futur, i encara serem la riota de tot el poble! T'ho dic amb franquesa, ja no sé què puc fer més, ni per la memòria de la teva mare ni pel bon nom de la família!»

Tot i que la tieta era una dona eixuta de paraules, en aquesta ocasió no em deixava de petja i em feia escoltar tothora una pluja d'amonestacions. Això sí, s'esforçava per

5. Al·lusió a un poema de Fujiwara no Yoshizane, recollit al *Shoku-Kokin-shū* (*Continuació del Recull de poemes d'ahir i d'avui*, 1268 aproximadament): «Corre l'aigua amb el color de l'amor, però les flors de la passió s'enfonsen i es disposen al llit del riu». Es tracta d'un poema d'inspiració budista.

6. Es refereix al tractat pedagògic d'inspiració neoconfuciana, atribuït a Kaibara Ekiken (1630-1714), *Onna daigaku* (Principis d'educació de la dona), vigent encara malgrat el canvi democràtic i l'inici del procés de modernització occidentalitzant de 1868. La Llei Fonamental d'Educació de 1872 havia obert una tímida via que havia de permetre un avenç del dret de les dones a l'educació. El llibre de John Stuart Mill, *The Subjection of Women*, havia estat traduït feia ben poc, i un gran pedagog, Yukichi Fukuzawa (1835-1901), s'havia erigit en un ferm defensor dels drets femenins. Però, aquests canvis, de moment, no estaven destinats a reeixir. La vigència de la moralitat antiga, molt estricta amb relació a l'establiment d'una divisió inamovible de rols socials, dificultava qualsevol intent emancipador. Les dones, sotmeses a aquests principis morals, eren cruelment marginades i explotades.

7. Fa al·lusió a un poema de Fujiwara no Kanesuke (877-933), contingut a *Gosen-shū* (*Recull de poemes seleccionats posteriorment*, al voltant de 951): «Tot i que al cor dels pares no hi regni la foscor, el cor s'extravia sovint en els viarans que menen als fills».

abaixar la veu, no fos cas que els veïns ens sentissin. Jo, al principi, estava confosa, i no acabava d'entendre què passava. Va arribar un dia, però, que va decidir-se a parlar-me sense embuts.

«Escolta'm bé, Tama. No poso pas en dubte l'amor que et professa el senyor Katsuragi, i sé, també, que tu d'ell, n'estàs molt. Però no pots ignorar, al mateix temps, que hi ha uns principis als quals estem obligades. Els Usui no ens hem casat mai amb cap foraster, encara menys amb algú de Tòquio. No és que no valori els seus mèrits pel que pertoca a l'amplada dels seus coneixements, mes, fora d'això, què en coneixem, de la seva persona i de la seva família? Saps prou bé que resulta del tot impensable que aquest home arribi un dia a formar part d'un llinatge il·lustre com el nostre. Això que et dic no té res a veure amb els vostres sentiments. Em vols fer creure que aquests rumors no tenen fonaments... raó de més per allunyar-te del teu mestre! S'ha de tallar en sec, aquesta relació. De lliçons, ja n'hi ha hagut prou i de sobres! Què et pensaves? És només pel molt que t'estimo que hi he mantingut fins avui un tracte amable. No acostumo a tenir tants de miraments amb algú de fora. Anys i anys que vaig darrere teu, ¿que potser no et consideràvem tots una noia gentil i educada? N'estava tan orgullosa! I arriba aquest home i ho esguerra tot! El que ja està fet, ja està fet, però d'ara endavant has de canviar l'actitud de cap a cap, mirar de netejar el nom i fer-me, si us plau, la mercè d'una mica de pau i tranquil·litat. Recorda bé el que et diré: des d'ara mateix, l'has de veure com a un enemic. Si jo i la família signifiquem encara, per a tu, alguna cosa, et trauràs aquest Ichirô Katsuragi del pensament! Et prohibeixo que tornis mai més a entrar a casa seva, ni que hi passis just per davant la porta!»

Aquestes condemnes de la tieta m'eren al cor una ferida tan dolorosa que les llàgrimes, no podent-les retenir la voluntat, em fugien dels ulls. Quantes vegades vaig plorar, fins al punt que els sanglots em tallaven el respir, mentre enfonsava la cara entre les mànigues! «Renoi, faràs que t'odii! Que la gent malparli de mi, m'és ben bé igual, el poble sencer em pot rebutjar, si és això el que vol! Però de tu, tieta, n'esperava una altra cosa, no saps com em dol això que em dius! Ni que l'hagués conegut ahir, el mestre Katsuragi! Que no ho veus, que en la nostra amistat no hi ha mica de pols? Com pots deixar-te impressionar per les xafarderies de brètols que no tenen altra feina que malparlar dels altres? Vols fer-me el favor, si us plau, de mirar les coses amb més calma que aquesta colla d'amics de baralles! Tant de bo pogués arrancar-me el cor i ensenyar-te'n el fons!».

Tan segura n'estava, dels secrets del meu cor? De fet, m'era impossible saber què hi passava. Les emocions se'm revoltaven com cavalls salvatges i n'havia perdut el control de les regnes.

Una fràgil gelosia de bambú pot transformar-se en un mur infranquejable. Els deu carrers que ens separaven van passar a ser custodiats per una corrua d'ulls que ens vigilaven estretament a fi de mantenir-nos a distància. Ben aviat van arribar els

vents freds de final de tardor, i, de mica en mica, van despullar els arbres. Com envejava les fulles que queien de l'auró i, fetes un garbuix, eren arrossegades pel vent, avall, avall del carrer! Com les seguia amb els ulls fins a veure on s'aturaven! Quan el so trist de les campanes de Hôshô-ji fendien l'aire, em venia al cap un munt d'imatges de l'arbreda a tocar de casa seva, al límit del poble, i sentia com si una veu fortíssima em volgués alçar! Con em delia per arribar-m'hi rabent! Però les advertències de la tieta eren prou feixugues per a aturar-me. No gosava contradir-la. Esperava que fos ell qui em vingués a trobar. Però de ben segur que també l'havia esquitxat la xafarderia i no sabia què fer. Passaven els dies i no en tenia cap notícia. Cada jorn venia i se n'anava amb la parsimònia lentíssima de tardors infinites.

Per fi s'acabà el desembre i passaren les celebracions de la festa més joiosa de l'any. El dia set la tieta va sortir per anar a desitjar una bona entrada d'any a uns familiars del poble veí. El cel, que ja de bon matí era ennuvolat, s'havia anat enfosquint. No bufava vent, però la gelor era tan intensa que arribava fins al moll de l'os. Que malaurada i sola que em sentia! Tot d'una em vaig adonar que a fora havia començat a nevar. No agafaria fred, la tieta? Amb aquest neguit al cap vaig esmunyir-me sota la flassada de la tauleta-braser. Ara nevava amb més insistència, queien unes volves de cotó molt grosses. Ben aviat, la neu va cobrir-ho tot: el jardí, les pedres del camí... la tanca. A poquet a poquet, vaig obrir la finestra. Rere la casa, els camps i els arrossars havien quedat completament colgats sota la neu. També el bosquet vora el temple, on jo tenia els ulls fixats de feia temps, semblava del mateix color del cel... Pensar que ell era allí i perdre l'enteniment va ser una mateixa cosa!

Si és cert que hi ha deus malvats, sens dubte en aquell precís moment un havia decidit la meva perdició. Què hi tenia jo, al cap? El lllindar entre el bé i el mal s'havia del tot esborrat. Enyorada de no veure'l de feia tants de dies, vaig fugir de la casa paterna com un boig que delira. Ni tan sols no recordo que m'hagués aturat un instant a acomiadar-me de la casa, la meva llar estimada. Bullint d'impaciència, em vaig precipitar al jardí.

—Senyoreta, on aneu tan de pressa amb aquest temps? Agafeu, si més no, un paraigües —el cor em va fer un salt en sentir la veu del nostre mosso, Heisuke, un pagès una mica beneit.

—Surto a buscar la tieta! —vaig mentir-li.

—Ho feu pel temps? No creieu que passarà la nit allí? Si preferiu que torni, deixeu que hi vagi jo i ens espereu a casa!

—I ara, no, t'ho suplico, deixa'm anar-hi. Vull que sigui una sorpresa. Estarà tan contenta quan em vegi arribar amb tota aquesta neu que cau! Tu faràs com si no en sabessis res!

—Bona ximpleta tenim! Au, doncs, aneu-hi! Però agafeu això! —em va respondre mentre reia i m'allargava el seu paraigua. —I pareu esment a no relliscar!

Tan bon punt neix un sol bri d'amor entre dos éssers, la flaire s'escampa per tota

la planícia del cor...⁸ Si la tieta havia estat tan freda i estricta, era només pensant en el meu bé. Fins que ja va ser tard no vaig comprendre la mala paga que havia donat al seu esforç.

És cert, estimava el meu professor, però ni en somnis no m'havia imaginat mai que un dia podria ser el meu marit i que marxariem lluny del poble. D'ençà de la nostra partida, junts vam errar d'un lloc a un altre. Com el negre bambú de la finestra abatut per la neu, tant ell com jo vam acabar esclafats sota el pes de l'ofensa comesa. Perdre la meva terra i la tieta estimada, aquest va ser el fruit amarg d'aquell delirant dia de neu.

A hores d'ara sé que no porta enlloc vessar la rancúnia en el marit. A la capital, les dones són totes d'una bellesa resplendent. Què hi pinta, en un lloc com aquest, una herba de muntanya, silvestre i insignificant, com jo? La rosada creix aquí, on ningú no em coneix.⁹ La gran vil·la tan pot ser sense companyia com un hivern al poble.¹⁰

Cada volta que interrogo les mànigues del vestit molles pel plor, m'adono que tot plegat va ser una equivocació llastimosa. Les noves del poble eren encara pitjors: la meva partida havia entristit tant la tieta, que la mort se la va endur la tardor d'aquell mateix any. Quin consol puc trobar en el penediment, ara que ja és massa tard per posar-hi remei i quan, de la passió, no en queda sinó cendra? Ben diferent d'aleshores, avui sóc el bastó fidel d'un home que he deixat d'estimar. Quanta raó tenia Shikibu quan, en un dels seus poemes, escrivia que la primera neu cau en un món on les penes només fan que créixer.¹¹ Tanmateix, heus-la aquí de nou un any més, tan inconscient del mal que l'acompanya com orgullosa del seu poder, atenta només a ocultar-nos per una estona l'esvoranc de la tanca... I jo que de nena l'havia estimada tant!

8. Al·lusió a un *waka* anònim del *Kokin-shû*: «Enamorat com sóc d'un sol bri de murasaki, l'amor eixampla el meu cor a tota la vall de Musashino!». L'herba de *murasaki*, de color púrpura, és una al·lusió poètica tradicional al lligam dels enamorats.

9. Del *Shin-chokusen-waka-shû* (Nou recull imperial, 1235), escrit per la Dama Ise: «Amiga de l'arbre de muntanya, en sóc l'herba tendra que s'hi aixopluga. Hi creix la rosada, hi minva la companyia.» La rosada fa al·lusió a les llàgrimes.

10. Fa referència a un poema de Minamoto no Muneyuki, del *Kokin-shû*: «Que n'és de trist l'hivern a muntanya! L'herba es marceix, el meu amor no torna.» Hi ha un joc de paraules amb «*karenu*», que es pot llegir de dues maneres: «marcir-se» i «no tornar».

11. Al·lusió a un poema de Murasaki Shikibu (978?-1014?) contingut al *Shin-Kokin-shû* (Nou recull de poemes d'ahir i d'avui, al voltant de 1205): «Sense bri de memòria del patiment passat, ja cau la primera neu. Blanques volves colguen el jardí en desordre».

Ichiyô Higuchi (1872-1896), una escriptora entre dues èpoques

Van ser dies d'adéus i promeses. Quan *Dies de neu (Yuki no hi)* va veure per primera vegada la llum pública a la revista *Bungakkai* [El món literari], l'any 1893, en feia quinze només que, tot tancant una llarguíssima etapa de dos segles i mig d'aïllament (1603-1868, el període Tokugawa), el Japó havia obert les portes del país a les empreses comercials de les poderoses nacions estrangeres. Adaptar-se o morir, aquesta va ser la divisa política del nou govern imperial Meiji. Una fosca ambigüitat democràtica, característica de la modernitat japonesa dels inicis, va ser la resposta de l'arxipèlag nipó a l'amenaça que representava la política imperialista de les nacions occidentals, les quals, d'un temps ençà, s'anaven cruspint sense gaires miraments ni manies els béns dels països asiàtics veïns. Urgia, en conseqüència, guardar les formes, imitar-ne el poder i mirar d'equilibrar les forces.

En aquest context de canvi social accelerat, alguns costums i drets adquirits heretats de l'antiga societat premoderna es resistien a desaparèixer. Es pot dir que, fins i tot, el nou capitalisme els havia revifat. Aquest era el cas, per exemple, de la poligàmia i el règim de les concubines, un emblema masculí de poder i distinció. La nova modernitat, malgrat tot, tenia raons per a interessar-se en la qüestió de l'educació femenina, calia la participació de les dones per a dur a terme l'ambiciosa empresa industrial i militar de l'Estat. Ara bé, sempre amb el benentès que ningú no oblidés el lloc al qual estava «naturalment» destinat. Les dones havien de continuar sent belles, dòcils, silencioses i discretes... i, per descomptat, havien absentar-se de la plaça pública, que havia de continuar sent un club privat masculí.

En una conjuntura social i històrica com aquesta, la trajectòria de Natsu Higuchi –Ichiyô és el seu nom literari– mereix un estudi curós. Estratègicament oculta rere una casta cortina lírica, però, malgrat això, moguda per la decisió ferma de dur a terme una tasca d'introspecció incansable, la jove escriptora es va esforçar per descriure els condicionaments socials i els ressorts anímics a què estaven sotmeses les dones, i també els homes, del seu temps. Entendre per entendre's. Ichiyô vivia de compaginar amb altres feines de baixa remuneració el difícil ofici d'escriure amb l'ambició de publicar.

L'autora no podia, com Natsume Sôseki o Mori Ôgai (dos dels grans traductors i escriptors de la generació de l'autora), somniar ni remotament la possibilitat de fer un viatge a ultramar i conèixer la nova cultura i la nova literatura. En complir els onze anys, la seva mare, com tantes d'altres d'aquell moment històric, va considerar que més estudis podien resultar-li, no només innecessaris, sinó fins i tot perjudicials amb vista a l'adaptació de la noia a la futura vida matrimonial, la qual havia de sotmetre-la forçosament a l'obediència del marit i al sacrifici del desig personal. En aquest sentit, en el relat que hem triat es posa de manifest el diàleg que l'autora estableix amb la tradició japonesa, l'única que coneix, a banda de la xinesa. La

censura interna i externa l'obliga a restringir la mirada a l'estret horitzó dels llibres. Més endavant, els seus ulls van enfocar la dura realitat que l'envoltava. No tot eren volves de neu pura. A *Takekurabe* [Qui és més alt], (1895-1896), la seva famosa novel·la, descriu la misèria dels residents del barri proper a Yoshiwara, el districte de plaer de Tòquio, i la feixuga opressió social que pesa sobre el futur dels més pobres i febles. Malauradament, Ichiyô va morir de tuberculosi a vint-i-quatre anys, i, a hores d'ara, no podem sinó fer conjectures sobre quina hauria estat l'evolució de la seva obra, tant pel que fa a la temàtica com a l'estil. Va deixar un llegat de vint-i-un escrits, entre relats i novel·les, a més d'una àmplia producció de *waka*, la poesia clàssica. El relat que presentem, *Dies de neu*, el va escriure després de la ruptura amb el seu mentor literari, Tôsui Nakarai, un autor i editor de novel·les de consum de qui havia estat secretament enamorada. La prosa, de trama feble, es fa ressò de la tradició lírica japonesa.

M.T.L.